

חיים שצקר

„חלוציות“ ו„הגשמה חלוצית“ של תנועת הנוער היהודית בגרמניה הנאצית

ערב עליית הנאצים לשלטון נמצאו בגרמניה תנועות-נוער יהודיות¹
חלוציות הבאות:

- תנועת „הבונים“, שנוסדה בשנת 1933 כתוצאת איחוד ה"י.ו.ב. — „ברית העולים“ עם „קדימה“;
- תנועת ה„זרקלויסקה“, שצמחה מתוך ה„קריוז“ שהתארגן בתוך תנועת ה„קאק“ ראדן ושהפכה לתנועה עצמאית עם פילוג תנועת ה„קאמראדן“ ב־1932;
- קני „השומרי-הצעיר“ הראשונים בגרמניה, שנוסדו בשנת 1931;
- לאלה נוספה, בשנת 1934, „ברית הצופים היהודית — מכבי הצעיר“, שקמה כתוצאת מהאיחוד של „ברית הצופים היהודית בגרמניה“, שהייתה מורכבת משרידי „קדימה“ ו„ברית פלוגות הנוער“ בתוך „התאחדות אגודות הנוער היהודית בגרמניה“ (ו.י.ד.), ו„מכבי הצעיר“, שמוצאו מקבוצות הנוער של „אגודות הספורט מכבי בגרמניה“ („ברי-כוכב הצעיר“) ושפרשו מ„מכבי“ משום שביקשו להיות תנועת-נוער ולא הסתפקו במסגרת הסתמית של אירגון ספורט;
- כן נמצאו אירגוני נוער פוליטיים שסיגלו לעצמם יסודות מסוימים של תנועות הנוער החלוציות, כגון „ברית הנוער של צעירי מזרחי“ ובית"ר.

לתנועת-הנוער היהודית בגרמניה היה עבר עשיר עוד מלפני מלחמת-העולם הראשונה.² עם עליית הנאציזם נאלצו צעירים יהודים לשלטון הוא מצא תנועת-נוער יהודית מנובשת מבחינה רעיונית ומעוצבת מבחינת דפוסייה ומסודותיה. עובדה זו מסבירה יותר מכל את סוד כוחם של צעירים יהודים אלה לעמוד בכל הגזירות, האיסורים והתקנות למיניהם, בהם ביקש השלטון הנאציזם-סוציאליסטי להגבילם ולהצר את צעדיהם.³

אירגון „החלוץ“, שנוסד ברוסיה אחרי מלחמת-העולם הראשונה, כונן את סניפיו בגרמניה בשנת 1923. מאחר ובגרמניה קטן היה מיספר ה„סתם חלוצים“ שהצטרפו לשורותיו כבודדים, מונעים על-ידי מוטיוואציה אידיאולוגית או כלכלית,

חייבות היו מרבית פעולות „החלוץ“ להתרכז בתנועת-הנוער שקדמה לו אפילו בפעולות הכשרה ועליה, כגון „ברית הפראקטיקאנטים“ של „תכלת-לבן“ (הבלאוו-ניס“).

אירגון מקביל ל„החלוץ“ היוותה „ברית החלוצים הדתיים“ (בחד“ד). גם מרבית המוסדות המשותפים לתנועת-הנוער החלוצית ואירגון „החלוץ“, דפוסי עבודתם המשותפת כגון: הכשרה, קיבוצי הכשרה, גרעינים, הרכה וניהול כספרי „החלוץ“, סדרי עליה, התקשרות למחנה העבודה ולורטמים השונים של התנועה הקיבוצית בארץ, עוצבו עוד לפני שנת 1933. אין להבין את הצלחת תנועת-הנוער החלוצית במילוי תפקידה בקליטת בני-נוער רבים¹ אחרי 1933, בהכשרתם ובהפנייתם לעליה, ללא העובדה כי כלים אלה הוכשרו ושוכללו עוד לפני תקופה זו.

בבואנו לבדוק את שיתוף-הפעולה בין תנועת-הנוער החלוצית ואירגון „החלוץ“ ופרשת היחסים ביניהם, אין בכוונתנו לגולל מחדש את גורלה של יהדות גרמניה באותן שנים ואף לא לספר את סיפורה הנפרד של תנועה זו או אחרת, או של קיבוץ-הכשרה זה או אחר. כן אין הכוונה לסקור, להעריך ולשפוט את מעשיהם ומחדליהם של המנהיגים בתנועת-הנוער והפעילים באירגון „החלוץ“, שהופקדו על אחת המשימות האירגוניות והאנושיות הקשות ביותר שהועמסו אי-פעם על שכמי תנועת-נוער ואירגון אנשים צעירים כלשהו, אלא לנסות להבין מתוך ראיה תשוואתית-סבבית את מידתם ותורומתם הסגולית של שני השותפים ואת הדרך שבה הטביעו את חותמם על המפעל המשותף.

בין תנועת-הנוער היהודית בגרמניה ובין אירגון „החלוץ“ היו הבדלים נהותיים שמתגלים לאורך כל שנות שיתוף-הפעולה ההדוק שביניהם.² מקורם של הבדלים אלה אינו במה שאולי מסתמן בעיני המסתכל השטחי כשאיפת האוטונומיה העקשנית של תנועה הנלחמת על עצמאותה בלבד, או כעמדה איווטרית — שריד למוצאם הבורגני של רוב חברי תנועת-הנוער.

מקורם העמוק של הבדלים אלה הוא בדרכי חשיבה, בתפיסה מיוחדת הן של ציונות והן של סוציאליזם, בתפיסות של מהות הנוער ובפונקציה החברתית שלו, בתפיסות מנוגדות לחלוטין בדבר מהות ה„מקצוע“ ומהותה של הכשרה מקצועית, בייחוס ערך שונה בתכלית לאותה סימבוליקה הצירימשהקית של שיטות ה„צופיות“ למיניהן, שלאור מבחני המציאות החמורים נראתה בעיני „החלוץ“ כשריד בורגני ילדותי שעבר עליו הכלח ואילו בעיני תנועת-הנוער שימש מוקד חינוכי, שבלעדיו נפגע ונפגם תקיום של תנועת-הנוער מעיקרה. אם כי גם בתוך כל תנועת-נוער היו ויכוחים פנימיים על נושאים אלה, והנבול שבינן לבין „החלוץ“ לא היה חד חלק, ניתן לדבר על יסוד של „תנועת-נוער“ המשותף לכולן והמבדילן מאירגונים שאינם תנועת-נוער. ניכרת מגמה ברורה בחלקים נכבדים ביותר של תנועת-הנוער להמעיט בערכו ובהשפעתו של הגורם הראציונאלי-מדעי-סוציולוגי.

הויכוח הארוך והממושך שהתנהל בין תנועת-הנוער לבין התנועה הציונית והמפלגות הסוציאליסטיות לא היה ויכוח אידיאולוגי בין ציונים ולא-ציונים, בין סוציאליסטים ללא-סוציאליסטים. בעיקרו היה זה ויכוח פסיכולוגי-חינוכי על

הנרש, "מת קובע את הכרעתו של אדם וכיצד להשפיע על הכרעה זו ברוח היעילה, הטובה והמוסרית ביותר". "אין אנו מגיעים לכלל הכרעה לאחר לימוד מעמיק של מצב האנושות בימינו, אלא הכרעותינו היתומות, שעת-שעה ורגע-רגע, נקבעות על-ידי הרגש שלנו, הקושר יחס העובדות אלינו ויחסנו-אנו לעובדות, אך וריאל והקובע הוא, כידוע, לא בעובדות אלא בדרך שבה אנו רואים אותן, תהיה כל הכרעה, גם כל הכרעה פוליטית, הכרעה אנושית, הכרעה האופי שלנו".⁷

באותו דפוס-חיבה היה גם הסוציאליזם של תנועת-הנוער מוסגם בעיקרו, בניגוד לזרמים סוציאליסטיים, שביקשו לשנות את התנאים הכלכליים ולגרום בכך לשינוי התודעה, ביקשה תנועת-הנוער לשנות בראש וראשונה את התודעה, כדי שכתוצאה רחוקה תשתנה אף המציאות ברוח קריאתו של גוסטאב לאנדואר, "סוציאליזם פירושו מהפכות תרבות".⁸ וכדומה מ. אורנשטיין ב, "דפי השומר הצעיר": "לא קיימת הגשמה ציונית וסוציאליסטית מלאה, כאשר היא אינה נובעת מעמדה (נפשית) פנימית (Lebenshaltung), מתוך ממשות ציונית וסוציאליסטית המושרשת עמוק בנפשו של הפרט, לא קיימת הגשמה ללא בני-אדם המגשימים... מהפכת הלב של הפרט הנה הנחת יסוד הכרחית למהפכה בחיים, המהפכה בלב של הפרט היא חוק היסוד העליון של תנועת הנוער היהודית, היא המהפכה שבגולה".⁹

סוציאליזם זה, שכינתו לעיתים "סוציאליזם אתרי" או "סוציאליזם דתי", הרשע מזרמים רווחים בגרמניה הרווימאריה, כגון זה של גוסטאב לאנדואר,¹⁰ שאיל טילך¹¹ ופראנץ אופנהיימר.¹² תנועת-הנוער לא זו בלבד שפיקקה אם אכן תבוא המהפכה הסוציאליסטית ללא חידוש האדם, אלא אף פיקקה בערך תוצאותיה האפשריות של מהפכה כזו, "הסוציאליזם", ובכך אני תמים-דעים עם הרמן,¹³ "איננו פניני פוליטי, ועם נצחון מעמד העובדים עדיין לא מן ההכרח כי יקום סדר חברתי צודק ועוד פחות חברה מלאה משמעות. הוא לא יקום כל עוד האנשים אינם בשלים לו".¹⁴ או ב, "דפי השומר הצעיר": "המהפכה הסוציאליסטית והדיקטטורה של הפרולטאריון לא יקמו את הסדר החברתי החדש של העבודה, המתבססת על רצונו של הפרט ועל הכרעתו העצמית והחופשית. בכוח המהפכה הקומוניסטית להרוס את האפשרויות האובייקטיביות של הניצול ושל השיעבוד בלבד, אך אין בכוחה לכונן מציאות קומוניסטית, אם זו לא תהיה קיימת כבר קודם לכן באופן פוטנציאלי כערך חברתי בעם. אחרת לא תהיה מהפכה, אלא פרולוג לשיטה חדשה של כפייה, עבדות והכנעת החברה לרצונם של בודדים".¹⁵

הציונות והסוציאליזם של תנועת-הנוער נשאו במקורם אופי לא-פוליטי ואנטי-מפלגתי מובהק, זאת מתוך התנגדות עקרונית לפוליטיקה ולמפלגות. חבריה זוהתה עם חופש אישי, חוסר מוגבלות, התגשמות מעל החוליה, עם אמת, גילוי-לב ואצילות; ואילו המפלגה — עם הצרת החופש האישי, השתעבדות, שקיעה בחולין, דיפלומאטיה, פוליטיקה, מאבק חסר-מעצורים. ברית, משמעותה מוסר; מפלגה — מאטרואליזם.¹⁶ "בכך נראה לעין גם גודל הטעות (הנעוצה) בכך, שמנסים למד את הקיבוץ הארצי בקנייה-מידה של מפלגה. בעוד שהמפלגות מנתלות את המאבק הפוליטי על-ידי אנשים המאוחדים על בסיס מצע פוליטי בלבד, מהווה הקיבוץ תאוצה ביטוי של מכלול האינטרסים של חבריו ומתבסס לא על השתייכותם של בודדים, אלא

על התחברות של חברות חיים ורעיונות אוטונומיות. לכן שונות גם הפרספקטיבות של שני האירגונים, המפלגת הותרת לקראת השגת הרוב, כיבוש העוצמה הפוליטית, ואילו הקיבוץ הארצי, אם כי הוא מנסה להשפיע על מעמד הפרעלים ברוח האידיאולוגיה שלו, מבטא בפעילותו הפוליטית את דעת חבריו בלבד ובזווית מרשתת על קיבוצים, כלל אינו מסוגל לשאוף לעוצמה ולהגיע לעוצמה על-מנת למלא את משימת המפלגה לארגן את ההמונים... בכך תנועת השומר-הצעיר הקנה בגלות ובארץ תופעה חברתית חדשה שאין לסדוד אותה בקנייני-המידה המקובלים של מפלגה.¹⁷ פוליטיקה וזהות עם מאבק על יתרונות פוליטיים או כלכליים של איגודי אינטרסים, שיהיו מעוניינים למשוך אליהם מיספר רב ככל האפשר של אנשים, בלי לשים לב להשקפת עולמם.¹⁸

כול תנועת הנוער הלא-פוליטית ניצבו חברי מפלגות השמאל הציוניות ש, עמדתם הדי-ממשעית, טבעית, שהרי לכל מפלגה, כמוכח, הזכות והחובה להפיץ את עמדותיה הפוליטיות בתוך שורות, "החלוצ" ולהכין את חבריה בדרך זו לנקיטת עמדות בשאלות ובבעיות בהן ייתקלו בארץ-ישראל. אפשר לתבוע מהן (ממפלגות השמאל — ח.ש.) רק מידה מסוימת של לויאליות, כדי שלא יזיקו בעבודתן למבנה האירגון.¹⁹

מנהיגי "החלוצ" טענו, כי, מחנה העובדים ואירגוניו הם סוציאליסטיים. מכאן משתמע, כי, החלוצ, אם הוא רואה עצמו כחלק של מחנה העובדים, שוב לא יוכל להישאר גייסטר-אלי בעניינים פוליטיים כפי שהיה עד עכשיו. עליו להביא עובדה זו בחשבון בחינוך חבריו, לקרבם לרעיון הסוציאליסטי, להחדיר בהם את תכונת השאלות של תנועת העבודה הבינלאומית, כדי שיהיו מסוגלים, אחרי מעברם, להתלית באופן עצמאי באיזו מפלגה סוציאליסטית או קבוצה דגלית.²⁰ ככל שאירגון "החלוצ" ביקש ליישר את הדעות הפוליטיות של חבריו על קו כללי אחד (General Line) ברוח מפא"י והקיבוץ המאוחד, רבו המחלוקות בינו ובין תנועות-הנוער ואפילו בינו לבין פלג "תנועת-הנוער" בתוך "הבונים" שמוצאו מ, קדימה, שלא נטו להזדהות בכל עם, קו כללי זה של "החלוצ" ואף לא היו מוכנים להשלים עם הדרכים, לטענתם בלתי-דמוקרטיות, שניכפו עליהם על-ידי מרכז "החלוצ".

מנקודת המבט של תנועת-הנוער חובא בכך לידי אכסורד רעיון, ההכרעה העצמית ש, "החלוצ" היה מוכן להתיר בידי חברה, לא יפלא, איפוא, כי שום תנועת-נוער אמיתית, כל עוד תישאר כזו, לא תהיה מוכנה להכיר בו ולקבלו.²¹

שוני אחר במסורת השיבה התבטא בראייתן העצמית של תנועות-הנוער ותפקידן בחברה, מול מסורת קנטיאנית של ראית האדם כתכלית בפני עצמה ומסורת וינקן והרפורמה החינוכית בנרמניה של ראית הנעורים כתכלית בפני עצמה, ניצבה השיבה תיפקודית סוציאלוגית, האופיינית לדיאלקטיקה המארקסיסטית במזרח.

לתפיסות שונות אלו, בדבר מהות הנוער, הצטרפה אף תפיסה שונה בדבר מהותה של תנועת הנוער, בעוד שזו ראתה עצמה כתחפצמות געורים, שמטרתה השפעה על עמדות נפשיות כאשר המעשה עצמו נדחק לסוף התהליך ומעבר למסגרת התנועה, נרס אירגון "החלוצ" את הצורך במעשה, והמעשה שימש בו

עיקר תוכנו ותכליתו, „החלוצ“... אינו נבנה על *Gesinnung* אלא על ביצוע והישג (*Leistung*).²² ואילו „מגמת היסוד של מהותו (של השומר-הצעיר — ח.ש.) היתה נאז ומתמיד חינוך הפרט, פיתוח תכונותיו הנפשיות הגלויות והסמויות, התהוות האישיות, שהם-הם המאפשרים לו, מתוך הכרה שלמה, למלא את משימתו הלאומית והחברתית“.²³

להבדיל התפיסות שבין תנועת-הנוער ואירגון „החלוצ“ היו השלכות גם על עצם המעשה שלמענו נועד „החלוצ“ ושלמענו נוצר השיתוף שבינו ובין תנועת-הנוער — הסבת המקצוע וההכשרה.

תנועת-הנוער היהודית בגרמניה, שדגלה בעקרון הברירה בקבלת חברים לשורותיה, ראתה עצמה כשכבת עילית, השלכותיה של תפיסה זו קבעו במידה רבה את הוויכוח בינה לבין אירגון „החלוצ“ בדבר מהותו, משימתיו ודרכו. בעוד שקו מפא"י והקיבוץ המאוחד, השליט ב„החלוצ“, ביקש לראות אותו כתנועת המונים, הקולטת יסודות שונים מתוך אחריות לכלל, וכעין אירגון מקביל להסתדרות, הדגיש „השומר-הצעיר“ את יסוד האוטונומיה, שאל לו להתאים עצמו לטעם המונים, אלא לפעול כרצון חינוכי על-מנת להרימם לאותה דרגה התואמת את גודל המשימה.²⁴ תנועת-הנוער תבעה מחבריה הכשרה מקצועית ממושכת ויסודית בהתאם לנטייתיהם האישיות, גם כאשר מדובר היה בחקלאות ובגננות, כל-שכן במקצועות טכניים, וזאת בהתאם למסורת ולאפשרויות ההשתלמות המקצועית בגרמניה. לעומת זאת ביקש אירגון „החלוצ“, כאירגון המונים פרולטארי, לחפור בורגנים לפועלים ולא להסב אותם ממקצוע אחד לשני בלבד, „עבודה ההכשרה ב„החלוצ“ מותאמת לקבוצות גדולות, שחבריהן מקבלים הכשרה בסיסית המכוונת לעבודה בלבד; הכשרתם של מומחים אסור לה להיחשב כמשימה המרכזית של „החלוצ““.²⁵

יתר על כן, תנועת-הנוער דגלה בבחירת מקצוע בהתאם לנטייתו האישית הטבעית של הפרט, „...בכך ניתנה לו, לעיתים בפעם היחידה, האפשרות לעצב בעצמו את חייו לפי האמת הפנימית ומתוך אחריותו הוא“.²⁶ בחינת העברתה של נוסחת ה„מייסגר הרס“ של תנועת-הנוער הגרמנית על בחירת המקצוע והחיים כשלמותם.²⁷ „...נקודת המוצא שלנו היא, כי המקצוע פירושו גם יעוד (Beruf — Berufung — ח.ש.), כי הכשרה מקצועית קספדית של אנשינו הנה הנחת-יסוד חשובה לבניין העם. מתוך עמדה זו אנו מגיעים לתפיסה מיוחדת של חלוציות, הנבדלת מזו של בריתות אחרות. עבורנו אין זה אידיאל להיות חסרי-מקצוע ולעבוד היום כאן ומחר שם, ללא כל יחס פנימי לעבודה כשלעצמה“.²⁸

ואילו גישה זו נראתה לאירגון „החלוצ“ כשריד לגישת הדיפרנציאציה הבורגנית, שיש לעקור אותה מן השורש משום שאינה תואמת לא את עולם הערכים החלוצי-סוציאליסטי ולא את צורכי הארץ. „נקודת המוצא היא התנועה וצרכיה. ארץ-ישראל צריכה פועלים המוכנים לכל עבודה, המסוגלים לכיבוש עמדות חדשות תעשיות לעסוד בדרישות חיים משותפים. המכריע ביותר אינו לימוד מקצוע, (אלא) התרגלות לעבודה בתור שכזו, ותחית בלתי-מעניינת כאשר תהיה. אדרבה, דווקא החינוך לעבודה שחורה שאיננה נותנת סיפוק, שממנו תצמח הנכונות לעבודה

דומה גם בארץ, הנו בסיס ויסוד לחינוך לעבודה".²⁰ דווקא בכך כפרה תנועת הנוער מכל וכל, "הקשר המקצועי הוא התנגה היחידה מפני החלפת מקצועות. התפיסה המוטעית של החלוציות במשמעות, חוסר מקצוע" אינה מקנה גישה לעבודה הגותגת ערובה כי האנשים אכן יישארו במקצועותיהם".²¹ בכך חזרו ב,מכבי הצעיר" על ויכוח שהתנהל עוד לפני 1933 בין "קדימה" לבין אנצו סירני, נציג "החלוץ".²² ואילו ה"ורקלויטה", אחרי 1933, חזרו בהם מהערכת יתר של המקצוע ועברו לקו "החלוץ".²³

מתוך כל אלה עולה שאלת האוטונומיה של בריתות הנוער, שהעיבה על יחסיהן עם אירגון "החלוץ". תנועות הנוער התנגדו לרוב להכשרה, "משורבת" עם, "סתם חלוצים" שלא באו משורות התנועות הנוער, וראו בה סכנה לדרך החינוכית המיוחדת, ואילו אירגון "החלוץ" לא היה מוכן להשאיר את הכשרת החלוצים לארץ ישראל להסדר אוטונומי של תנועות הנוער, דבר שהיה תופך את "החלוץ" לסדראציה של בריתות הנוער בודדות, ומזכית את חוסר האפשרות של פשרה בין מגמות המפלגות של "החלוץ" ובין חינוך ציוני כללי.²⁴

גישה זו ביקשה לראות ב"החלוץ" שלב גבוה יותר של התפתחות תנועת הנוער, ובתנועת הנוער — מסגרת אירגונית בעלת תפקידים מצומצמים בלבד, שעיקר תכליתה לספק עבודה ל"החלוץ". היא דחתה בשתי ידיים כל ניסיון מצד תנועות הנוער להסיף ולקיים עצמן גם לאחר העליה לארץ ישראל, הן בצורת התיישבות "בריתית" והן על בסיס ארץ המוצא. ואילו תנועות הנוער לא היו סבורות כך: "אנו רואים בהשומרי הצעיר" לא אפיוודת חולפת של חינוך, אלא את עצם חינוכו. הערכים שלנו, שנוצרו מתוך תנועת הנוער בגלות, מתפתחים בארץ לכלל צורות קיבוץ מקוריות, הגגלות בבניין הקיבוץ, במחנות, בחייו ובחברותא תרעיונית שלה".²⁵ או ב,מכבי הצעיר": "מאחר ואנשינו הגשימו בארץ את התביעות של חיים בארץ ישראל, של חלוציות וקבוצה, הכרחי כי הברית בתור שכזו תעמיד מטרה לעיני האנשים, מטרה שאותה יש להשיג אם הברית אינה רואה את עבודתה כתמה ונשלמת בכך שאנשיה חלכו לארץ ישראל... הברית מתבררת חיים חייבת גם להצביע על כיוון לחייה בארץ ישראל".²⁶ "שגיא" של החלוצים הגרמניים היא בכך, שהם רואים את ענייני ארץ ישראל מנקודת מבט של חלוצים תחיים בגרמניה — הם שוכחים שחלקם בעליה ובבניין הארץ ועיר בלבד, ולכן אף אינם רשאים לדרוש שבפניהם הם יקבעו את דרכי בניין הארץ הסבוכים בלאו הכי. יש לדרוש יותר צניעות מן החלוץ הגרמני. עליו להתאים עצמו לתנאי הארץ ולא להיפך".²⁷

ניתן לראות בכך מכה נוספת שהונחתה על תנועת הנוער היהודית בגרמניה. כי גישה זו, כפי שנראה לחלוץ, לא רק שלא השתנתה לאור המאורעות שפקדו את יהודי גרמניה, אלא אף נעשתה קיצונית יותר ותישאר שלטת בחוגי "החלוץ" והתנועות התתיישוביות בארץ, עד לאובדנה הגמור של יהדות גרמניה ממש. מסקנת גישה זו נטתה בצורה שאינה משתמעת לשתיה שנים: "החלוץ" עצמו אינו מעמיד כל תביעות נוספות להכריז העולים לארץ. כאן מטעיישים תפקידיו. גם על תנועת הנוער יהיה להכיר בכך, שעם העליה לארץ תם חלק גדול ממשיכות

החינוך שלה. עליה לתת לאנשיה חירות מרחיקת-לכת ביותר ולתשאייר להכרעתם באיוז מידה יוכל אדם המשתיך לאידגונוי תפרעלים לעסיף ולקיים יחסים וקשרים עם עברו".³⁷

ואכן, כך הובן הדבר או לפחות כך נהנו רבים מבוגרי תנועות-הנוער. מרבית החברים שהצטרפו ל"החלוץ" היו בוגרי תנועות שניתקו עצמם מהן מבחינה אידגונית ופנימית. בכך הם אכדו לתנועת-הנוער ככוחות הדרכת. ולא זו בלבד, אלא אף העניינים המעשיים והאידאולוגיים שהיו כרוכים במרכז ההכשרה שלהם, בעלייתם ארצה ובתצטרפותם לקיבוץ העסיקה אותם במידה כזו, עד שאיבדו כל עניין ומגע עם תנועת מוצאם, ופרט לחליפת-מכתבים, או פגישות של חברי התנועה בארץ-ישראל, פסק תקשר כליל. תהליך זה הורגש פחות אצל תנועות שמגמת "תנועת-הנוער" היתה חזקה בהן יותר, כגון ה"רקלווישה" או "המכבי-הצעיר", אם כי התקיים גם בהן.³⁸ והיה מובהק ביותר בתנועת "הבונים".

אפילו עליית הנאציזם-אליטנאליסטים לשלטון בגרמניה בשנת 1933 ותמאור רעות שהתרחשו בשנים שלאחר-מכן על ראשי יהדות גרמנית, לא היה בכוחם להגיע את ה"חלוצים" בארץ-ישראל להפנות מבטם מענייני המשק והוויכוחים האידאולוגיים שבהם היו שקועים, לעבר חברי תנועתם לשעבר בגרמניה. על כך אנו שומעים תלונות מרות ממנהיגה של תנועת "הבונים" גיאורג פאפה, תלונות הנשמעות במידה זו או אחרת גם מאת תנועות-הנוער האחרות.

גיאורג פאפה עומד על הסכנה של מה שהוא מכנה "משקיום": "חיים כל אחד בקבוצתו, עוסקים בשאלת מסגרת החיים בה נתונים ורואים במשק את התכלית העיקרית. משום כך שוכחים שהקבוצה במסגרת הנוכחית, המשק וכל שאר הדברים שנוצרו בארץ על-ידי יהודים הרי מקבלים את משמעותם רק כאמצעים בשירות תכלית נעלה יותר של הציונות. חשים בעומם הבעיות הקשות למדי של המשק עד שתחילה הדבר נראה בלתי-אפשרי. לאחר-מכן אפילו כחסר פשר ותכלית, להתפנות ולהפנות את המבט לכל החורג מעבר לכך. אין מבקשים להתאים את המשק לעורכי העליה אלא את העליה לעורכי המשק. בעמדה משיקססית זו ייתכן להיות ארצי-ישראלי טוב אך לא ציוני טוב, שכן עמדה ציונית מתנה בדבר ראשון את הדאגה המתמדת למורל התמוגים היהודיים..."³⁹

כחסבירו את הלבטים בשאלה האידאולוגית בדבר התצטרפות לתנועה הקיבוצית, שהעסיקה את תנועת "הבונים" בשנת 1933, מייחס פאפה את סיבות חוסר ההבהרה וחוסר ההכרעה גם לעובדה כי "...הברית קיבלה תמיכה בלתי-מספיקה, לעיתים שום תמיכה, מצד החברים בארץ-ישראל. החברים שקעו בינתיים במשק ובמקצועם, החברה הקיבוצית העסיקה אותם במידה כזו, עד שבויכוח אידאולוגי זה היו רחוקים מהנכונות לעזור לברית המוצא שלהם. נוסף על כך נעשתה שגיאה הרת אסונות: לשכת הקשר של הברית בקיבוץ פזורה, או יותר נכון, נהפכה למחלקה כללית של העליה הגרמנית בקיבוץ..."⁴⁰ יש להבין חוסר נכונות זה מצד הקיבוץ המאוחד על רקע מדיניותו הכללית שלא ראתה בעין יפה התיישבות קיבוצית על בסיס ארץ המוצא (לאנדסטאגשאפטס) ושלא היתה מזכנת להרשות כל התערבות, "תנועתית" בהחלטות מוסדותיה המרכזיים בעניין פיזורם

של עולים חלוצים מגרמניה כראות עיניה ובהתאם לצרכים כלכליים והתיישבותיים ובמה שנדמת היה לה כצורכי קליטת עליה. בשנת 1937 נתגלעו סכסוכים על רקע דומה בין חברי הקבוצות ו"המכביה הצעיר", תביעתה של הנהגת הברית להקים ליד מחלקה זו מחלקה מיוחדת, או לפחות לצרף אליה חבר "הבונים" שעיקר תפקידו יתרכז בשמירת הקשרים עם התנועה בגרמניה ובדאגה לקליטתם בארץ, נדחתה אפילו בשנת 1938.⁴¹

הניגודים בין אירגון "החלוץ" לבין "תנועת הנוער" נגעו לא רק לבעיות אירגוניות, אלא אף לבעיות היגיון ודרכי ההשפעה על הנוער. במיוחד קצרה רוחם של אנשי "החלוץ" מהתקטיות ה"צופית-משחקית", שספק אם הבינו את משמעותה הסימבולית-חינוכית, ומכל-מקום לא ייחסו לה ערך רב. "נדמה לי כי כל העיסוק הרב של הבוגרים בשאלות פדאגוגיות נחשך לתופעה פדאגוגית. בנקום לעסוק בדברים חשובים באמת, עוסקים בדישת קש ריקת זו, ומה עוד שהנושא כלל אינו כה מרובה תכנים שיצדיק חזרות הדגוניות נדושות אלו. הצופיות או ואנדרפוגל, צורת חלוקתן של הסיכות, שיטת המחלקות או הקבוצות הבודדות — כל אלה הם דברים שמספיק לדון בהם פעם אחת וחסל. יש להשאיר זאת לצעירים שגם הם אומנם לא יחדשו דבר, אך מכל-מקום יוכלו להתלהב."⁴²

ואילו למבוגרים שוב אין צורך בהתלהבות. "הידוק הקשרים מתבצע כאן בדרך שונה לחלוטין; הרעיון, התוכן הרוחני, השאיפה למטרה הזוהר הם המאחדים, ואילו היחסים הרגשיים נסוגו תרבה ונעשו כמעט חסרי חשיבות."⁴³

ביקורת זו על "שיטת המשחקים" של תנועת הנוער, ה"צופיות", תלך ותגבר לאחר-מכן אצל חברי הברית שעלו לארץ-ישראל ושתקלו במציאות הריאלית הקשה. "אין אנו בורחים לעולם של דימויים. אנו בונים לעצמנו עולם ממושי משלנו. אין אנו משחקים. אנו מחנכים למציאות הרצינית. הן זו הרמאנטיקה שלנו. משום כך אין לנו צורך בשיטת משחקים. בחינוך צעירנו במיוחד לא נשכח כי המציאות שלנו, המציאות בארץ-ישראל, מציאות הקיבוץ, הקה רומאנטית במובן הנעלה ביותר", כותב חבר מארץ-ישראל.⁴⁴

לא היתה זאת דעת כולם, אפילו לא בתנועה "הבונים", ולא כל-שכן בתנועת ה"ורקלויטה" ו"המכביה הצעיר". הקו ה"צופי-ההתפעמותי בתנועה יישאר בתוקפו ויראה במעבר מ"צופיות" ל"חלוציות" נסיגה ולא-דווקא התקרפות.⁴⁵

עם גבור האיסורים, המגבילים את הופעת תנועת הנוער בחוץ ובפומבי, עולה משקלן של הפעולות הציוניות, הרצאות, שיחות ודיונים, אם-כי תנועות הנוער מוסיפות לקיים מסעות, שוטטויות וכיוצא באלה, ואת למדות האיסורים, בתנאי מחתרת ותוך הסתכנות גדולה, גם בזמן המלחמה ולמעשה עד חיסולן. רק על רקע אותו סגנון של "החינוך העקיף" ופעולתו הטראנספורמטיבית על העמדות הנפשיות בדרך הסמל וההתפעמות, מסתברת אותה דבקות עקשנית בצורת תנועת הנוער והנכונות להסתכן עבורן. גם בשעה שאדם מבחין גוטה היה לחשוב כי עבר זמנם של "משחקים ומעשי-ילדות" אלה.⁴⁶

תבדלי גישות אלה בתוך התנועה וכינה לבין תנועות-נוער יהודיות אחרות היו נעוצים הן בשלב ההתפתחות שאליו הגיעה כל תנועה בזמן מסוים, ומעל לכל

בהרכב חבריה ומצאם. בכך יש כדי להסביר את אחת התופעות המרכזיות והמיוחדות את תנועת הנוער היהודית בגרמניה.

חברי תנועת הנוער שמוצאם ממזרח-אירופה עמדו עם הצטרפותם אליה באותו מקום שאליו קיוו להגיע חבריהם ממערב-אירופה עם יציאתם מגולה. הזווית העצמית היהודית ורגש ההשתייכות התברתי והלאומי שתנועת הנוער היהודית בגרמניה ביקשה להנחיל לחבריה המתלבטים והנבוכים, בדרך טראנספורמאטיבית עקיפה וממושכת, היו לחבריהם ממזרח-אירופה בחינת נתון ראשוני. לכן נראתה להם השיטה של תנועת הנוער כמעשה ייחודי הסריג משמעות מעבר לעצמו, כזבוזב זמן וכחסכת דעת מן העיקר — המעשה החלוצי המגשים. כנגד זאת חסרה לבני הנוער היהודי המערב-אירופי עד שנת 1933, ובמידה רבה גם אחריה, מוטיואציה נפשית וכלכלית למעשה החלוצי, שגראה לו רחוק ובלתי-משמעותי. היה זה תפקידה של תנועת הנוער היהודית בגרמניה לעורר מוטיואציה זו מעיקרה. ככל שתנועת ה.י.ו.ב. ולאחריו, "הבונים", בהשפעת חבריה ממזרח-אירופה, תזנח גורם מוטיואציוני נפשי זה, כן תאבד את השפעתה בקרב הנוער היהודי בגרמניה. דווקא לאור התהילה שהקיפה — ובצדק — את המעשה החלוצי ודמות "החלוץ", כאידיאל חינוכי וזהר — יש לחזור ולהדגיש: צרות האופק הפוליטית וצמצום מטרות החלוציות בדרך ההתיישבות הקיבוצית בלבד שדבקו בתנועה החלוצית מראשיתה, דחו מעליה מאות אלפי צעירים יהודים בגרמניה, דווקא בשעה שהיו וקוים לה ביותר.

אחת הסיבות להפסקת העתודה היתה בכך, כי ה.י.ו.ב. שוב לא הביא לסיפוק סבחינה אנטישית. שוב ושוב אנו שוכחים, כי חלק לא מבוטל של חבריה אינם חלוצים ובגלל סיבות שונות גם לא יהיו כאלה. אין מנסים כלל לשלב את האנשים האלה בצורה כלשהי בתוך ולמען חבריה — ויכולים אתם להיות בטוחים, כי מצויים ביניהם אנשים בעלי ערך רב, שעם הזמן יאבדו לבריה. הואיל והיא אינה נותנת להם דבר ודואגת בצורה הר-צדדית רק לאנשי ארץ-ישראל העתידים... אם יאבדו גם אלה, תחדל הבריה מלהתקיים. אז לא יהיה בכוחה לקלוט עתודה בשורותיה. לא זו בלבד שבכך תחליש את עצמה, אלא גם תהיה חייבת לשאת באחריות להריסת (חיי) חלק של אנשיה.⁴⁷

גם מנהיגי הבריה, גיאורג פאפ, מהרהר מתוך ראייה רטרופקטיבית, אם אכן היה זה לטובת הבריה לכפות עליה את ההתיישבות הקיבוצית כמטרה חינוכית בלעדית. „הרי הבריה בגרמניה לא הרחיקה לכת כמו הבריה שעבדו בארץ-ישראל, אשר הקביעה הפרוגרמאטית היתה בשבילם בעת ובעונה אחת תביעת חייהם החימוניים. משום כך ייתכן, שהלחץ אשר הופעל על הבריה מצד חברים אלה, הועד יתר על המידה מתוך פרספקטיבה ארצי-ישראלית צרופה ולכן (היה) אף נמרז במקצת.“⁴⁸

כותב תולדותיה של תנועת הנוער נתקל מדי פעם בתופעה מתמיהה: דווקא אותו זרם המעוגן במציאות ותמבקש לכוון את החינוך לאור תביעותיה, יגרום בסופו של דבר להתרוקנות החינוך הזה מכוח משיכתו והשפעתו על הנוער, התרוקנות שתקרב את קץ התנועה; ואילו הזרם הדוגל ברעיונות תנועת הנוער,

ה"בלתי-מציאותיים" לכאורה, המשחקים-סימבוליים-טראנספורמטיביים, היות מסוגל להבriאת, לחדש כוחה ולהגביר השפעתה החינוכית על הנוער. אנו עדים לכך, למשל, בתנועת "הבונים" בשנת 1930/31⁵⁷ וכן אחר-כך, 1933, כפר שנראה להלן.

•

עליית הנאציזם-אליטריסטיס לשלטון בשנת 1933 והמציאות החדשה שנוצרה בעקבותיה, הפכה בין שאר השפעותיה טרחיקות-הלכת גם את עולמה הרוחני-חינוכי המופנם והמיוחד של תנועת-הנוער היהודית, שניצבה לפתע לפני משימות אירגוניות, חברתיות ואנושיות ללא כל תקדים בתולדות תנועות-הנוער. בראש וראשונה עמדה תנועת-הנוער לפני המוני בני-נוער שזרמו לפתע ל"החלוץ", לא תמיד מתוך שיכנוע ושאיפות ציוניות אלא בהשפעה רבה של מצוקתם האישית. "מאות אלפי עיניים נפחדות, מקוות, עצובות של נער יהודי נישאות אלינו — התנועה הציונית החלוצית — ותובעות תשובה והעתיד יראה אם נהיה מסוגלים לכך".⁵⁸

ואכן, "חברי, הבונים" היו הראשונים שקיבלו על עצמם את כל עבודת, החלוץ, הם קיבלו על עצמם את עבודת המרכז. הם ייסדו וניהלו את מרבית הסניפים, הם החלו במפעל הגדול של, החלוץ הגרמני וחיוקו את (המפעל) החדש של, החלוץ הגרמני שעמד על יסודות חלשים וקיימו אותו עד הגיע השליחים הראשונים מארץ-ישראל. היה ברור, כי העובדה שהברית קיבלה עתה על עצמה את עבודת החלוץ, הטביעה בהכרח את חותמה עליה ועל עבודתה. הברית כולה, כל עבודתה התאימה עצמן עתה ל"החלוץ" ולמילוי המשימות הרחוקות בתחום זה, כאן היתה המשימה, כאן נקודת ההתגייסות של אחריות חלוצית אמיתית".⁵⁹ פירוש המעשי של הודעות זו עם, "החלוץ" היתה פוליטיזציה מוחלטת ברוח מפא"י והקיבוץ-המאוחד, ואילו כעבור זמן קצר כלכד התברר כי כתוצאה התגייסות מלאה זאת כלפי חוץ הונחה וסבלה עבודת הפנים, היא העבודת החינוכית בתוך הברית. בדיוניה ובמועצת ההנהגה של הברית הועלתה השאלה: "האם זכאים אנו לוותר על ליכוד ושלטות החינוך שלנו לטובת כוח משיכה גדול יותר?" נתקבל, כי כעת, יותר מתמיד, על הברית להגביר את ההקפה הפולית של אנשיה, להתרכז כלפי פנים, להעמיק את השפעתה החינוכית ולהדגיש את עבודת הקבוצה והאווירה הבריתית. לעומת זאת אף הודגשה סכנת ההתבודדות והושמעה הדעה כי ליכודת של הברית אל לו להיות ערך בפני עצמו, אלא אמצעי להכשיר את אנשיה למילוי המשימות ההיסטוריות שבפניהן העמידם הזמן.⁶⁰ היו קולות שהזהירו מפני הפיכה לתנועה תמונית ודודה.⁶¹ היו שדרשו, לשוב וללמוד לנגוע בתחומים האישיים, העמוקים והמכריעים-נפשיים.⁶² היו שקבלו על היעדר אווירה בריתית כגורם חינוכי מהותי, שבלעדיה לא תוכל הברית לעמוד אף בפני התביעות שהוצגו לה מבחוץ.⁶³ ושהתפלמסו עם אלה שראו בצורות תנועות-הנוער, "משחקים" בלבד.⁶⁴ כתוצאה מדוויכומים האלה בתוך הברית, גובשה לבסוף פשרה, שנוסתה על ידי גיאורג פאפה בשם, "סינתזה פרמאננטית".⁶⁵ והי סינתזה בין עקרונות תנועת הנוער ואירנון, "החלוץ", אשר במתח שביניהם התנסתה תנועת, "הבונים" ועם הזמן אף כל יתר תנועות-הנוער היהודיות החינוכיות, במידה הולכת וגוברת. סינתזה בין

תנועת הנוער החלוצית בגרמניה

ראייתה הסוציולוגית של תנועת הנוער ותפקידה החברתי-לאומי ובין יתוס ערכיות עצמית לתנועת הנוער כחברותא סגורה כתכלית לעצמה. זוהי גם סינתזה בין „עבודת חוץ“ בחברה, במיוחד לאור התפקידים החינוכיים והארגוניים העצומים שהוטלו על תנועת „הבונים“ עם עליית הנאציזם-ליסטיים לשלטון בגרמניה, לבין „עבודת פנים“ חינוכית מופנמת שבתוך התנועה עצמה ובין חבריה, בין עקרון האקלקטיות לבין עקרון הסגירות הסלקטיבית, בין תנועת-המונים לבין מסדר נבחרים. ושוב: סינתזה בין ראית המקצוע והסבת המקצוע כדרך הכשרה כמו „החלוצ“ הפולני, לבין דרך ראייתה של תנועת הנוער הגרמנית, בין השתלבות בצורכי הכלל לבין עקרונות הגשמת הפרט האינדיבידואליסטי. וכן נסיון לסינתזה בין תנועה „חלוצ“ פוליטית מגשימה לבין תנועת-נוער החותרת לתמיכה רוחנית מופנמת; בין הצבת מטרת חברתית-פוליטית לבין הקפת כולית פנימית ועמוקה של הפרט.

המציאות לא איפשרה לתנועת „הבונים“ ולתנועות הנוער היהודיות האחרות התפתחות שקטה לשם הגשמת הסינתזה הזו, שספק אם היתה יותר מפתרון מילולי לניגודים שטבע ענינם לא היו עשויים לעלות בקנה אחד.

אצל שאר תנועות הנוער היהודיות, הן אצל ת„ורקלויטה“ ו„השומר-הצעיר“ והן אצל „המכבי-הצעיר“, מעולם לא חל ויתור כה מלא בינן לבין אירגון „החלוצ“, שאף הוא מצדו לא תמיד ראה בעין יפה הקמתן של תנועות-נוער חלוציות מתחרות ל„הבונים“ ולקו הקיבוץ-המאוחד ותחילה התנגד להקמת קני „השומר-הצעיר“ בגרמניה.¹⁰ הן חזרו והצהירו במפורש כי הן אינן מצטרפות ואינן מתמזגות עם „החלוצ“, אך נסיבות הזמן, ומעברן של התנועות לשלבים של ביצוע והגשמה, הביאו לשיתוף-פעולה הולך וגדל בינן ובין אירגון „החלוצ“, שבעיקרו התבסס בפעילות שהיתה מרוכזת סביב מפעל ההכשרה, העליה וההצטרפות לתנועות קיבוציות בארץ.¹¹ בעוד ש„השומר-הצעיר“, שהיוות תנועת-נוער חלוצית כבר עם כינונו בגרמניה ושהיה יכול להתבסס על הנסיון הרב של תנועתו העולמית ו„הקיבוץ-הארצי“, תנועות אחרות, כגון ת„ורקלויטה“ ו„המכבי-הצעיר“, הגיעו לכלל הכרעה חלוצית מונעים הן על-ידי המאורעות בגרמניה והן על-ידי מניעי תנועת-הנוער והשאפה להגשים את החברותא בברית חיים. אלו ואלו שיתפו עצמם במידה תולכת וגדלה בפעולות „החלוצ“ ומרעצותיו, הקימו בתי חלוצ, חוות מקצועיות, הכשרות בוגרים ובינוניים, והעבירו את אנשיהם הסבה מקצועית בקבוצות וכבודדים. חבר ת„ורקלויטה“ גוסטאב הורן אף הפך למזכיר „החלוצ“, והתנועה הקימה בארץ את קיבוץ „הזורע“ שהצטרף כעבור זמן ל„השומר-הצעיר“ ולקיבוץ-הארצי.¹² „המכבי-הצעיר“ ייסד „מחלקת חלוצים“ משותפת עם „מכבי“, שהקימה רשת מסוגפת של הכשרות בוגרים ובינוניים והכשרות חר"ל, וכן יחד עם „המכבי-הצעיר“ בצרכיה וארצות אחרות, קבוצות בארץ-ישראל. ב־1937 החליטה התנועה על שיתוף-הפעולה עם „חברת-קבוצות“.

ככל שהתרכו חברי התנועות בארץ, המשתלבים בתנועות הקיבוציות תוך התמודדות קשה עם מציאות ארץ-ישראל ותנאיה, לא היה מנוס מוויתורים מסוימים על יסודות תנועת-הנוער הצרופים, הרוחניים במידה יתרה, כגון הגשמת החברותא, הכרעה עצמית באמת פנימית, אוטונומיה מוחלטת וכיוצא באלו.

ההתרכזות במאבק התסתגלות הקשה לתנאי הארץ המיחה לא אחת את דעת החברים מבעיותיהם של אלה שהשאירו מאחריהם, ובכל חנועות הנוער אנו עדים להיווצרות ניכור מסוים ביניהם, ששני הצדדים קובלים עליו.

*

מיד עם זרימת המוני יהודים צעירים לשורות „החלוץ“ ועם שאלת הסלקציה של המועמדים לקבלת סרטיפיקאטים, נקבע ב„הבונים“ העיקרון כי „יש לברור ולהעניק טיפול מועדף לאלה החלכים לפלשתינה מתוך הרצון האיתן לא להיות נסחפים עלי ידי גלי הקוניונקטורה אלא ללכת באותה דרך שהגת הכרחית בארץ מבחינת ציונית. זו היתה אף תביעתנו במשרד הארצישראלי“⁵¹. הפירוש הבלעדי לאותה דרך „הכרחית בארץ מבחינת ציונית“, שנתן „החלוץ“ כמעט בצורה אקסיומאטית, היתה הצטרפות למחנה העובדים בארץ-ישראל במסגרת התנועה הקיבוצית. עלי כן עיקר פעולת „החלוץ“ היתה להכשיר את הצעירים המצטרפים לאירגון — לדרך זו — עלי ידי העברתם דרך מסגרות „הכשרה“ לעבודה חקלאית, הן בצורת „קיבוצי הכשרה“ באחוזות או במשקים לימודיים והן בצורת עבודה אצל איכרים בודדים. „בקיבוצי הכשרה אלה לומד החלוץ לבוא לחיי בטלה ורדיפת בצע. הוא מקבל הכשרה לחיי עבודה, להכנת תפקידיו החלוציים בארץ. הוא נשאר במקום-ההכשרה שלו עד לעלייתו ואינו שב לעיריית שלו ולחיי הממונים, כי הוא ניתק את יחסיו אליה לעד. ההכשרה היתה ותישאר עבורנו היסוד שבאמצעותו נרכשת הזכות לעליה חלוצית“⁵². ואילו זכות זו אינה חלה על בני המעמד הבינוני, בעלי משפחות שאינם חברי ההסתדרות ומפלגת הפועלים. „האם ניתן לשער כי חומר אגרסיבי זה אי-פעם יסתדר בארץ ויסלל בה תפקידים חלוציים? האם יעלה על דעתו של מישהו לגייס למלחמה דווקא ישישים, חולים ומרכיבי משקפים? בעייתם של אלה באמת טראגית, אך אין מקומם בגבולות פלשתינה, ולא משום שמישהו אינו רוצה בכך, אלא משום שלא קיימת לכך אפשרות אובייקטיבית“⁵³. הרחיק לכת מאיר יערי מ„השומר-הצעיר“, שטען כי „עדיין הגשר בין הצרכים הנוראים של המצוקת היהודית ובין מה שאנו מסוגלים לו אינו נמתח“ ומי שמניח יסודות חייב לבדוק את החומר ממנו הם עשויים.⁵⁴ גישה זו לא תשתנה גם לאור הגוירות הניחתות על יהדות גרמנית, שחיי ידועות היטב בארץ, והיא תימשך עד פרוץ מלחמת-העולם השנייה. כמכתב המחלקה (לעליה מגרמניה) מעין-חרוד מיום 8.10.1937 אל מרכז „החלוץ“ בברלין נכללות „כמה הערות בלתי-נעימות“: (1) היות וקשה לסדר משפחות עם ילדים בקיבוץ, בגלל חוסר מקום בבתי-הילדים, יש לצמצם את מיספרם למינימום; (2) חלק מן העולים באים עם שברים או דברים המצריכים ניתוחים. קופת-חולים מקבלת אותם רק בהגבלות. יש על כן להקפיד כי הביתוחים יבוצעו לפני העליה; (3) בלתי אפשרי לקלוט אנשים בגיל מתקדם יותר, שעברו רק תקופת הכשרה קצרה, דבר שמתבטא ביחסם לחיי הקיבוץ. „קיימת דרך אחת בלבד: בחלוקת הסרטיפיקאטים לבדוק היטב למי מותר לתת סרטיפיקאט. ושוב ושוב ללכת יותר עלי-פי תשכל מאשר להיות מודרכים עלי ידי רצון טוב ולב טוב ונקודות-ראות אחרות (שינאות שכמותן

עשינו כעבר בקבלת אנשים ל"החלוץ", ולרצות לפתור בעיות באמצעות חלוקת סרטיפיקאטים, שלא ניתן לפתור אותן בכך שמעבירים אותם מבחינה גיאוגרפית.¹⁰ תנועות הנוער הציוניות, בייחוד בשלבי התפתחותן הקדם-ביצועית, קיבלו עליהן את תביעות "החלוץ" הן ביחס להצטרפותם למחנה העובדים בארץ-ישראל והן בהכרעתם עבור צורת-החיים של הקיבוץ, שבו ראו את מקום הגשמת התברותא הנכספת. עם זה הן סלדו לרוב מהפילוגים המפלגתיים בתוך מחנה העובדים ובתנועה הקיבוצית, מצורת "הקיבוץ הגדול" שלא קאם כלל את מושגיהם על "חברותא" ומעל לכל מתביעות "החלוץ" והתנערות הקיבוציות לוותר על האוטונומיה שלהם לאחר הגיעם לארץ-ישראל, מהתביעה להתבולל בחברה הקיבוצית דרך ויתור על המשך השתייכותם ל"ברית" תנועת הנוער הן מבחינה אירגונית והן מבחינה תודעתית.

בכינוס מועצת ברית "הבונים", שנתיימה בין ה'2 ל-5 ביולי 1937, הועמדו להצבעה הנחיות שתבעו שמטפת למוסדות הקיבוץ והמתירות לייצג בתוך הברית רק את אותן ההשקפות על צורת-חיים קיבוצית העולות בד"בכר עם השתייכותם ל"הקיבוץ-המאוחד". תוצאת ההצבעה מתפלגת בבירור רב בין החברים הפעילים בעיקר בתוך הברית המצביעים נגד ההנחיות לבין החברים הפעילים במיוחד ב"החלוץ" המצביעים בעדן ואף גוברים ברוב קטן.¹¹ למגמות דומות אנו עדים בתנועת "הסכבי הצעיר" לגבי "חבר הקבוצות".¹² אותה מגמה יוצגה גם על-ידי "השומר-הצעיר", שביקש להשפיע על המרכז החקלאי בארץ לחלק את עולי "החלוץ" הגרמני לכל המשקים, גם לאלה שלהם, ולא לקשור את החברים לצורות קיבוציות מסוימות כבר בגרמניה. זאת לא רק מנקודת-הראות של אוטונומיה תנועת-הנוער, אלא גם משיקולים משקים, שכן קיבוצי הארץ נבנו אף מבחינה כספית מהעליה הגרמנית.¹³

כן נמשכו הוויכוחים בין בריתות-הנוער לבין "החלוץ" בעניינים שונים: האוטונומיה של הבריתות בתוך אירגון "החלוץ", מסירת בוגרים ומדריכים חיוניים לתנועה לפעילות ב"החלוץ", "הכשרה מעורבת" עם "סתם חלוצים" שאינם חברים בשום תנועת נוער, שבה ראו התנועות סכנה לדרךן החינוכית וכיוצא באלו.

תנועות-הנוער קבלו על כי השליחים שנשלחו מהארץ ובתורו לפי מפתח מפלגתי יותר מאשר לפי נסיונם בענייני חינוך; כן התלוננו על הזנחתם את האספקטים החינוכיים לטובת פעילות מפלגתית ועל אי-מתן זכות-הכרעה לבחור בצורת הקיבוץ בארץ באופן חופשי.¹⁴ תנועת-הנוער היהודית, בהתאם לעיקרון המקודש של "הכרעה באמת פנימית ובאחריות עצמית", לא היתה מוכנה להשלים עם כפיית החלטות מן הארץ ובהתאם לצרכים שאינם שלהם: "גדמה לי כי מצד הקיבוץ חסרת הבנה לעמדתנו", כתב חבר "הבונים" וחבר "החלוץ" מברלין למוכירות הקיבוץ-המאוחד באוקטובר 1938, "מכל חברי תנועת 'הבונים' שהכריעו בשעתו לחנך את חבריהם לתנועה לתליכה ל"הקיבוץ-המאוחד" ואפילו לחייב אותם בכך, שוב אף אחד אינו חי כאן בינינו. הם כולם בארץ. ואילו אנו, כתנועת-נוער, הרגשנו עצמנו מתוויבים לבחון כל פעם מחדש את מה שאנו תובעים מעצמנו ומאלה שאנו מחנכים. אנו חושבים זאת כיום לחשוב מאי-פעם להוסיף ולדבוק

בעיקרון זה ולפעול בכל מקום כנגד (מצב) בו חברינו מקבלים על עצמם הכרעות והשקפות בפשטות מבלי לשוב ולהרהר בהן בעצמם. בהתאם לעיקרון זה מורגש מאוד, מזה זמן רב, הצורך להעמיד את ההכרעה בדבר ההשתלבות ללא-תנאי בקיבוץ-המאוחד לזיכוח מחודש...¹¹

תשובת אידלסון, בשם המזכירות, חרטה את כל מלוא ניגוד ההשקפות: „כל מי שיודע ומבין יראה את ארץ-ישראל לא כמפלט לאמיגראנטים מסכנים, אלא כשדה יצירה של מפעל העם, האחד על אף כל הדיפרנציאציה התברתית והאחרת שבתוכו, ובעל תרבות (במובן הרחב ביותר של המושג הזה) אחידה... אנחנו רואים רק את גימקי מלחמתנו העקשנית בכמה וכמה שאלות... כל מי שרואה לפניו אידיאה גדולה, ורואה את עצמו כאחד מצבא מגשימים, אינו יכול להיות קל וגמיש. הוא עקשן בהגשמת האידיאה, והוא מקפיד בחומרה, אולם רק לגבי עצמו ואלה אשר מרצונם הטוב מוכנים להצטרף לצבא מגשימי האידיאה הזאת... הגת אתה כותב: „אני חושב, בכל זאת, שמצד הקיבוץ חסרה הבנה למצבנו ולצרכים שלנו. והשאלה היא, למה צריכה להיות הבנה זו למיטראציה שלכם, לצרכים שלכם, כאילו אתם מטרה בפני עצמה, או הסיטואציה שמפעלנו נמצא בת, וצורכי המפעל, ומה עליהם ועלינו לעשות בקשר עם זה?...“¹²

גם בשנת 1939, בעת שבדיווחים מגרמניה המודפסים ב„תיק הסתבים“ מופיעים מרשמים כגון „ליקווידאציה של יהודי גרמניה“ וכיוצא באלה, מעסיקה את „החלוץ“ בראש-וראשונה שאלת „קני-המידה“ לחלוקת הסרטיפיקאטים והעובדה כי „בעוד זמן קצר כמעט ולא יימצאו כאן אנשים המגלמים את המרשמים שלנו לגבי יהודים...“¹³ מדו"ח המחלקה הגרמנית מה-18 באפריל 1939 נשקפת דאגה אחת בלבד, כי „אין אנחנו צריכים להשלים עם הרכב עליה כזה של המראנספורט האחרון. ידוע לנו שכל אירגון העניינים הוא בידי החברים שלנו. לא ייתכן שהם לא עוסקים בפעולה חינוכית“, או: „באיו מידה הם (שכבה חדשה שלא יודעת את תוכן התנועה שלנו — ח.ש.) יהיו אנשי תנועתנו ואם נצליח לבנות אתם משנה...“¹⁴ זהו, איפוא, הרקע שעליו עלינו לבדוק את המפעלים המשותפים לתנועת-הנוער היהודית בגרמניה ולאירגון „החלוץ“.

*

המושג „הכשרה“ שעד כה היה משמעותי בתנועת-הנוער החלוצית בלבד, הפך כיום לבעיה כללית של יהדות גרמניה.¹⁵ מקומות הכשרה להסבה מקצועית הוקמו בין 1933—1939 על-ידי גופים שונים ציוניים כגון „החלוץ“ ובח"ד ומיעוטם לא-ציוניים. לכך נוספו קיבוצי-הכשרה של מפעל עליית-הנוער, „הכשרת ביטוניים“ של תנועות-הנוער. עם הזמן טרשטשו הגבולות המדויקים שביניהם, הבעיות הטכניות-אירגוניות של מקומות-ההכשרה, שאלונים, בקשות לתמיכה פינאנסית וכיוצא באלו, תוסדרו בשיתוף עם המוסדות המיועדים לכך מטעם „הנציגות הארצית“, ולאחר-מכן „האיגוד הארצי“ ונציגי הקהילות.¹⁶ הטיפול בכל בעיות הסבת המקצוע נמסר לידי „משרד ארץ-ישראל“ של „האיגוד הארצי“ שבו ישבו גם חברי „החלוץ“ ואילו מחלקת החלוצים שובצה בתוך „המחלקה להכשרה מקצועית“ שגם בה ישבו אנשי „החלוץ“.¹⁷

אורה בורנסקי, יצחק שברונק ואחרים מתארים את הקשרים והתלות החזקה של קיבוצי ההכשרה ב"איגוד הארצי" בשנותיה האחרונות של "יהדות גרמניה".⁴⁵ לכל חברי ההכשרות שלא היה בכוחם לשאת בהוצאות שולמה סובסידיה בסך 45 מארק מטעם המוסדות היהודיים. מחלקת החלוצים של הבריתות זכו לתמיכה כספית מ"הנציגות הארצית". מרבית הכספים להכשרות באו ממקורות יהודיים בחוץ-לארץ.⁴⁶ כן שילמה "הנציגות הארצית" תוספת-הנהגה למורים שעזבו את משרותיהם על-מנת להדריך נוער בהכשרת-הבינוניים, אם כי רבו התלונות כי הסכומים אינם מספיקים.⁴⁷ החל משנת 1938 התקשתה "הנציגות הארצית" לגייס את הסכומים הנחוצים לסובסידיות החברים בהכשרות, דבר שהכביד על עבודתן ואילץ את "החלוץ" לסדר חברים ב"הכשרות-חלוץ". הקשרים בין "החלוץ" לבין השלטונות עברו דרך "הנציגות הארצית", אחר-כך, האיגוד הארצי, שימינו מטעמם איש קשר לגסטאפו לגבי ענייני מרכז ההכשרה.⁴⁸

השלטונות הגרמניים, מצדם, לא מצאו תחילה כל פסול בהסבתם המקצועית של יהודים להקלאות בתנאי שהיא מתבצעת בקבוצות מלוכדות ומסוגלות להגירת החברים מגרמניה; מה עוד שכל הבריהכשרה שילם לאיכר שעבד אצלו סכום חודשי של 30–60 מארקים ועבודתם אצל האיכרים נחשבה כבעלת-ערך, כפי שמעידים דו"חות נטל אזרחי גרמניה.⁴⁹ על יחס האיכרים לחלוצים היהודים שעבדו אצלם קיימות עדויות סותרות. היו כאלה שהצטערו כאשר חלוצים אלה עזבו על-מנת לעלות ארצה ואף הציעו להם "לעבור לנצרות ולהישאר".⁵⁰ ואילו דו"חות אחרים מוסרים כי האיכרים אינם רוצים בהם בכפריהם.⁵¹ בדו"ח אחר מובע החשש כי ריכוז יהודים צעירים במספר רב בהכרח יגרום את האוכלוסיה המקומית, דבר שמן-הסתם יסכן את הסדר הציבורי, ככל שגבר מיספר חברי ההכשרה שחיכו לאפשרויות עליה ותקופת שהייתם במקום ההכשרה והארכה בשל כך לשנים אחדות, וככל שמיספר מקומות ההכשרה בגרמניה עצמה לא הספיק לקליטת כל הפונים, בפרט אחרי "ליל הבדולח" בשנת 1938, כאשר הקליטה במרכז הכשרה הגנה על צעירים יהודים מפני מאסר או שימשה תנאי לשיחרורם ממעצר, הם הופנו על-ידי "החלוץ" לרשת של הכשרות בחו"ל, בייחוד בארצות הסמוכות לגרמניה.⁵² בהתחשב במצבם הכללי של יהודי גרמניה, באמצעים ההולכים ומתמעטים שעמדו לרשותם, במיספרם הקטן של השליחים מהארץ שהורשו להיכנס לגרמניה לפעול ב"החלוץ" ובגילם הצעיר של חברי תנועות-הנוער הציוניות, שהיוו את הרוח החיה של המפעל כולו, לפנינו אתה המשימות רבות-החשיבות וכבדות-האחריות שהוטלה אי-פעם על שכם תנועת-נוער כלשהי. גם כאשר יעדי ההכשרה, העלית וההגשמה בארץ שוב לא היו בהישג-יד, היו נקודות ההכשרה איים של חום ואנרגיות, תרומה וכבוד האדם בתוך ים השנאה, וכן נסיון "לבנות סקטור קונסטרוקטיבי בתוך החורבן הכללי של יהדות גרמניה".⁵³ הדו"חות ה"ענייניים" וה"יבשים", ששלחו לארץ פעילי "החלוץ" ותנועות-הנוער, חושפים מעט נכורה אנשית של פעילים ומדריכים, המוותרים על תורם לעליית מתוך תחרות אחריות לתנועה ולהכשרה,⁵⁴ גם כאשר היה ברור להם כי הם חורצים בכך את גורלם. "מי יבין, כי בזמן זה (1939 – ח.ש.), שבו העולם עומד לפני

מאורעות פוליטיים גדולים ביותר, בתקופת הפסח והפסחא, שהם חוג החברים האחראי במלואו בקיבוץ ההכשרה, אירגן שם סמינארים לאידאולוגית ציונית, ערך נשפים ושיחק בכדורגל. אפשר להגיד — זה שגעון. ואינני יודע איזו דרך ראיה היא הנכונה יותר... נוספת נקודת-ראות שניה: מדוע אנו עוסקים דווקא בשכונות האחרונים כה הרבה ב"עבודת פנים"? היא פסיכית... מילנו כאן בברלין מחפשים הצדקה פנימית לעבודתנו, אותה לא נוכל למצוא בעשיית המשרדית, אלא אנו משתדלים עבור אנשים. אנו משקיעים בעבודה זו את כל כוחנו, על-מנת לשכוח את חיי היום-יום, ועל-מנת שלא להיות נאלצים תמיד להרהר במצב של עצמנו". לעבודה נוספת פתה יותר, "נשמה" מאשר בשנת 1937/8: "העבודה מדימה אותנו, אנו שואבים ממנה את חילתנו, לסרות שאנו מתלוננים עליה יום-יום — אם נוצר פעם רגע שקט, מתחיל סיד מצב-רוח כזה עד שקשה להרפא ממנו. Was wird im Ernstfall? (מה יהיה בשעת המבחן?) — היתה תשאלה שביקשו להתחיקה ושליוותה אותם והציקת להם בכל עת."

מקום מיוחד בתוך כלל מפעל ההכשרה תפסה, "הכשרת הבינוניים" — (Mittleren Hachschara Miha). החל משנת 1934, כאשר שוב לא ניתן היה לספק מקומות הכשרה-מקצועית מספיקים לבני-נוער יהודים, שקודם-לכן המשיכו בלימודיהם בבית-הספר התיכון עד גיל 18 ואילו עתה עזבו כבר בגיל 14 או 15¹⁵, תפסה בעיית גילאים אלה לאחת הבעיות החברתיות-החינוכיות החמורות ו"הכשרת הבינוניים" נוצרה כדי לענות עליה. "הכשרת הבינוניים" נישאה על-ידי שני הארגונים החלוציים, "החלוץ" ובח"ד, על-ידי "עליית-הנוער" ותנועות הנוער.¹⁶ מסגרת זו, שהקיפה בשנת 1937 כ-800 בני-נוער, סיגלה לעצמה את העקרונות החינוכיים שפותחו באותה עת גם ב"עליית-הנוער" שביקשו למזג הכשרה מקצועית, הכנה לחיי עבודה ו"הכשרת רוחנית". כן היה על "הכשרת הבינוניים" להשלים הן את ההשכלה הכללית והן את הלימודים העבריים של הנערים והנערות. שרמתיס ירדה בגלל השינויים הסטרוקטוראליים של מוסדות ודרכי החינוך של יהדות גרמניה באותן שנים. גם כאן נתגלו חילוקי-דעות בין חלקים בתנועות-הנוער, שביקשו לתעניק לחברי "הכשרת הבינוניים" הכשרה מקצועית מעמיקה — דבר שתאם לרוב גם את רצון החורים — לבין תשקפת "החלוץ", שביקשה הכשרה לקראת חיי עבודה תוך נסיון למנוע מן החבר להתקשר למקצוע מסוים הנראה לו.¹⁷

עם כל הגיונות הסטרוקטוראליים שבין תנועת-הנוער ו"החלוץ", יש לציון את שיתוף-הפעולה ההדוק שבין שתי התנועות ששנה על צורכי שעת דחוקים בעת ההיא. כתוצאה משיתוף זה הוכשרו, ניצלו, עלו והגשימו אלפים של בני-נוער יהודי בגרמניה.¹⁸ שתי התנועות, על כל השונה שבהן, השלימו אחת את חברתה באופן מהותי. תנועת-הנוער סיפקה ל"החלוץ" עתודה מתמדת של בני-נוער מפרעמים באידיאל, הנכונים למלא כל תפקיד, שנשאו בעול מרבית המשימות של סניפי "החלוץ" בגרמניה שלאחר 1933, ואילו "החלוץ" שימש קורקטיב ארצי יהודי-דמוקראטי לתנועת-הנוער, שמעצם טבעה ודרכי חשיבתה

היתה חשובה ופריצה לקבלת השפעות של העולם הסובב מבחוץ. במקרה זה של אווירת התמססותה של רפובליקת ויימאר ועלייתו של הרייך השלישי הנאצינאלי-סוציאליסטי. קשר זה עם תנועת „החלוץ“ הפנה את מנגנוני ההשפעה של תנועת הנוער למטרות ארציות, קונקרטיות, ובכך מנע מהן מלהתכנס בתוך עצמן ולשקוע בעולם הזיות, דוגמת ה„בלאווייס“ באחרית ימיו, או פלגים כגון ה-Schwarzes Fähnlein וה-Deutscher Vortrupp.

בשנים האחרונות הועלתה ביקורת חוזרת ונשנית, על כי התנועה הציונית בכללותה, תנועת „החלוץ“ ותנועת הנוער היהודית שבתוכה, כביכול הושפעו בדרכים שונות מאידיאולוגיות פאשיסטיות ונאצינאלי-סוציאליסטיות רוחות, וסיגלו לעצמן קווים סוציאל-דאוריניסטיים מופקפקים.⁹⁴

אנו נעסוק כאן בתנועת הנוער היהודית בכבר. באשר לבדיקתן של השפעות חיצוניות על תנועת הנוער יש להבחין בין שלושה מקורות – ובהתאם לכך אף בין שלוש מהויות השפעה שונים בתכלית: מקור השפעה ראשון, ואף עיקרי, הוא עולם תנועת הנוער הגרמנית, שתנועת הנוער היהודית צמחה ממנו והתייחסה אליו. במקום אחר הצבענו על המרכיבים המאפיינים של תנועה זו; ואכן, מרביתן של אותן השפעות, כביכול פאשיסטיות, שביקורת זו מייחסת לתנועת הנוער היהודית, כגון רעיון הברית ה„כולית“, המקיפה ומשעבדת את היחיד בכל כוליותו, כולל בחירת המקצוע שלו לחיים; הסלידה מ„התכרה“ המפוצלת, המכאניסטית והאטומית, כולל סדריה המפלגתיים ותפיסותיה המעמדיות, והכמיתה ל„הברותא“ ולמבנים חברתיים אורגאניסטיים כוללים וכיוצא באלה, היו מעוגנים בעולמה של תנועת הנוער מראשית ימיה וזמן רב קודם שמושגים כגון „פאשיזם“, „סוציאל-דאוריניזם“ ו„נאצינאלי-סוציאליזם“ נודעו לה לראשונה.

בכל תנועת הנוער היהודית נשמעו בשלבים שונים של התפתחות וזמן רב קודם לשנת 1933 הדים לגישה אנטי-דמוקראטית ואוטוריטאטיבית, המחייבת את עקרון המנהיגות, החייבת „לשקול את הקולות ולא לספרם“, „לגרור את העם אחריה ולא לשאול בעצתו“, הכרת אחד משלנו באוטוריטה, כדבר מובן מאליה ולא בחירה וכיוצא באלו.⁹⁵ אם כי אלו מעולם לא נמשכו בהן זמן רב ולא גברו כשום מקרה על התפיסה הדמוקראטית שציינה את התנועה הציונית, את התסדרות הציונית של יהודי גרמניה ואף את אירגון „החלוץ“ ומסדותיו.

צודק היינץ קלרמן, שהרגיש בכך עוד בשנת 1935, באומרו: „מי שקורא את כתביו של הדור הגרמני הצעיר ללא משוא-פנים וניווה אותם עם אלה של הגרמני-יהודי, יגלה לעיתים קרובות דמיון מפתיע. הסיבה ברורה, וגם אינה מוכחשת באופן רשמי, היא בכך שהנוער הגרמני, כמו הנוער הגרמני-יהודי, צומחים מאותה תנועת-נוער משותפת שטבעה בשעתה את נוסחת מייסנר.“⁹⁶

מקור השפעה שני הוא העולם הסובב, דרכי הנאציפולאציה התועמלניות של המפלגה הנאצית העולה לשלטון, שלהן היה נתון הנוער היהודי באותה מידה כמו הנוער הגרמני. השפעות אלו היו חיצוניות ברובן והתבטאו בחיקוי גיגונים כגון צבאיות, מדים, הנפת דגלים, מסדרים וכיוצא באלה כל עוד שמוותרים היו לנוער היהודי ושאותן אנו מוצאים הן אצל תנועות הנוער היהודיות תלוא-

ציוניות והן אצל מקצת תנועות הנוער הציוניות כגון בית"ר ו"המכביה הצעיר". נוסף לתהליך הטבעי של חיקוי ייתכן אף לראות בכך נסיון קומפנסציה בתוך המסגרת היהודית על דברים שנבצרו מהם בעולם המקיף.

גם אם תנועת הנוער היהודית מסתחררת לאור אותו *Aufbruch der Nation* ("תחייתה של האומה") וביטוייה הראותניים ורואה בכך את נצחונה ותשתלטותה של ת"ת, תברותא" על רעיונותיו וכמיותתיו של הפרט שקבעו את העולם עד לרגע זה, אין להסיק מבגון אלה מסקנות מרחיקות לכת. אין כאן אלא תופעה דומה לזו שנתגלתה בחודשים הראשונים של מלחמת העולם הראשונה, כאשר המאמץ המלחמתי המרוכז, מכונת המלחמה המשומנת של גרמניה, מניעים צעירים יהודים, ביניהם בובה, ברגמן, סימון ואחרים, להרהר באטומיאציה של חיי היהודים ולעזור את כסיהתם לחברותא יהודית.¹⁰⁰

שונים הדברים לגבי מקור השפעה שליש, של רעיונות ועקרונות שאינם חיצוניים בלבד, הלקוחים מעולם האידאולוגיה הפאשיסטית ושחדרו במקרים אחדים לתוך תנועת הנוער היהודית. את המישקע של תלכ"רוח כגון אלה ניתן למצוא בתנועות הנוער היהודיות הלא-ציוניות. פתירשם ניכרות השפעות אלו גם בתנועות הנוער הציוניות. מושגים של *Mensch und Scholle, Blut und Boden*, ו"ליבראליזם שפירושו ביטול כל ההתחייבויות, הגורף בכך את האדם לתוך משבר של חוסר כל משענת",¹⁰¹ והזיקה למושגים של "חומר אנושי" וכיוצא באלה אכן ניכרים, אם כי מעולם לא גברו בתנועת הנוער היהודית עד כדי קביעת של מנותן. גם כאן נמונים דבריו של קלוזמן, המצביע על השפעת עבר משותף, דור, נוף, שפה והיסטוריה משותפת, הגורמים לדמיון של תלכ"רוח.¹⁰²

גילויי הפנטה של מושגים הלקוחים מתורת הגזע הנאצית והאנטישמיות, כפי שמסופר עליהם לגבי קבוצת נערים בני 18 שעזבו את גרמניה בשנת 1939 לאחר 5 שנות חיים במשטר הפאשיסטי אין בהם כדי להפתיע, ובוודאי שאינם ראויים כי ישמשו תואנה להתרעמות מוסרית, כפי שמביע אותה מאיר קרנמאיר, בהיאחזו במקרה זה על ימנת להוכיח את התזה שלו.

לעומת זאת עשוי להפליא אותנו כוח עמידתה של תנועת הנוער היהודית, שהוסיפה להוות מעוז, ייתכן מעוז אחרון של רעיונות ומסורות תנועת הנוער המקורית, כאשר לאלה שוב לא היה כל זכר במסגרת הרייך השלישי. "מכביות פירושה אָמון בעוצמת הכוח המוסרי, לכן אנו דוגלים באותו חלק של האנושות שאיננו מאמין בהצלחות המתמידות של ערצמה גסת והתחכמות. אנו מאמינים בכך שכוחות אפלים אלה מהווים מעצור כנגד התקדמות אנושית של אמת, המרבילת לתאצלה הולכת ונוברת והמודרכים על ידי חוקים של ברית אמונית, דמוקראטיה ואנושיות".¹⁰³ בגרמניה עצמה שוב לא יכלו להיאמר דברים גלויים כאלה באותן שנים, אך גם שם מזהירים כתבי תנועת הנוער היהודית מפני סכנותיו של "פאשיזם תרבותי".¹⁰⁴

בתנועת "הבונים" מצביעים על כך כי "מאז ומתמיד השתדלנו להכחיש בחינוכנו את אותם התלכ"מי ממשכה אוטוריטאריים, כפי שהם מכונים, הרלוחים כיום בעולם"; אך מעל לכל, תנועת הנוער היהודית בגרמניה הבחישה אותם בדרך חיית.

הערות

1. תיאור מפורט של תולדות תנועת הנוער היהודית בגרמניה מצוי אצל:
Hermann Meier-Cronmeyer: "Jüdische Jugendbewegung", *Germania Judaica*, Kölner Bibliothek zur Geschichte des deutschen Judentums, Folge 37/28, 8. Jahrg., Heft 1-4, 1963.
חיים שצקר, תנועת הנוער היהודית בגרמניה בין השנים 1900-1933.
חיים שצקר, "תולדות ה'בלאווים' - זרכת של תנועת הנוער היהודית הראשונה אל הציונות", ציון, רבעון לחקר תולדות ישראל, שנה לת, חוב' א-ד, ירושלים תשל"ג.
חיים שצקר, "תולדות ה'קאמרון' - גלגוליה של תנועת נוער יהודית בגרמניה", חברי הקונגרס העולמי השישי לטרק היהדות, כרך ב, תשל"ו.
2. ראה על כך: יצחק שברונז, "מחברות הלוצים בגרמניה הנאצית", הוצאת הקיבוץ המאוחד, תשכ"ט, במיוחד במבוא המבוא שלידי שאלו אש; חיים שצקר, "תנועת הנוער היהודית בגרמניה בתקופת השואה", בפירוש בתולדות החברה היהודית בימי הביניים ובתקופת המדינה, מוסדות לפרוש יעקב כ"ץ, הוצאת מאגנס, ירושלים תש"ס.
3. על תולדות הבחירה ראה: Josef Walk, "The Torah va'Avodah Movement", in: *LBI Yearbook XIX* (1974), pp. 97-102; וכן עדויותיהם בעליפה של יוסף ולק, צורא ברוסברגר, דודי תרין, דוד בתיאוריה, אליעזר וליגמן ב, מבון ליהדות ומנו, המחלקה לתיעוד בעליפה, האינפורמציה העברית בירושלים.
4. אין בידנו נתונים מדויקים על מספר חברי תנועת הנוער החלוצית, גם מנתונים סטטיסטיים מקריים, הנכונים לתקופת מדינה, קשה להשיק מסקנות לגבי מספרם הכולל של חברי התנועה לאורך כל תולדותיה. מטבעה של תנועת-נוער כי ה'חירות' מתחלפים בה כל כמה שנים, כאשר אלה שוב אינם מכירים את אלה; כן עורר אופיה הולונטארי והבלתי-מסודר של תנועת הנוער סלקטאציה רבה ומתמדת ואף מפאת המיזור הגיאוגרפי הרב של מדינה על פני כל גרמניה קשה להגיע לירי קביעה מדויקת של מספר החברים, עם זאת ברור, כי כל תנועות הנוער היהודיות גם יחד מעולם לא הסיפו יותר מאחד קטן של כלל הנוער היהודי ומספר חבריהן מעולם לא הגיע ליותר מאלפים אחדים ובוודאי לפחות מעשרת אלפים.
5. ראה: חיים שצקר, "תנועת הנוער היהודית בגרמניה וחסיה עם תנועת החלוצי", אשפות, כתבינת לתולדות תנועת הצבירה בעם ישראל, 3 (16), אוקטובר 1972, 4 (17), יולי 1973.
6. למשל, בועידה משותפת לתנועת הארצית של התחדדות ציוני גרמניה והנהלת אירגוני נוער ציוניים. שנחסימה ב'1926; וראה: Bundesleitung des JJWB, Choser Daleth, März 1926, pp. 3-4.
7. Sitgfried Moos, JJWB, Choser Jod Daleth, Mai 1927, pp. 16-17.
8. Jungjüdischer Wanderer, 2 Jahrg., Heft 2/3, Juni 1922, pp. 8-11; וכן: Sergey Racusin, "Stellung zum Sozialismus", Kameraden, 11 Bundesblatt, Dez. 1929, pp. 6-7.
9. M. Ornstein, "Die Jugendbewegung und die Erziehungs Idee", in: Blätter des Haschomer Hazair, Heft 2, Januar 1931, pp. 13-16.
10. JJWB, Choser Waw, Juni 1926, p. 5.
11. Kameraden, 10, Mittleren-Rundbrief, Dez. 1931, pp. 14-15.
12. Führerschaftsblätter des Esra, Jahrg. 3, Heft 3, 1926, p. 27.
13. הכוונה להרמן גרסה, מנהיג התנועה.
14. Max Otto, Kameraden, 15/16, Bundesblatt, April/Mai 1930, p. 16.
15. ראה הערה 9.

- Siegfried Moos, "Bund, Partei, Politik", *JJWB, Choser Jod Daleth*, 16
16 Mai 1927, p. 17.
- Arthur Israelowitz, "Zum Weg des Haschomer Hazair", in: *Informationsblatt Hechaluz*, Hrsg. vom Hechaluz, Deutscher Landesverband, Jahrg. 4, Nr. 37, Sept. 1931, p. 15.
- Sergey Racusin, *Kameraden*, 11, Bundesblatt, Dez. 1929, p. 3.
- M. Schapiro, "Über das Wesen der Chaluzbewegung", *Hechaluz*, Monatschrift des "Hechaluz", deutscher Landesverband, Konferenz-Jahrg. 2, Heft 2, Febr. 1925, p. 127.
- Sch. Rudel, "Zwei Jahre 'Hechaluz' in Deutschland", *Idem.*, p. 130.
- Adolf Schiff, "Generallinie oder Autonomie", in: *Informationsblatt*, hrsg. vom Hechalutz, Deutscher Landesverband, Berlin, Jahrg. 6, Nr. 51/52, Jan./Febr. 1933, pp. 20-26.
- Eliesser Ascher, *Hechaluz*, Konferenznummer, Jahrg. 2, Heft 2, Febr. 1925, p. 136.
- ראה הערה 17.
- ראה הערה 24.
- Informationsblatt*, hrsg. vom Hechaluz, Deutscher Landesverband, Berlin, Jahrg. 6, Nr. 53/54, März/April 1933, pp. 4-16.
- Jona Ringel, "Zu unserem Weg im 'Hechaluz'", *Haschomer Hazair* (עלון התנועה לבוגרים) Oktober 1935, pp. 13-17.
- ראה שם, עמ' 138.
- Lucie Zobel, Berufswahl, *Hechawer (Bundesleitung des J.J.W.B.)* 6.7, Nummer, 1. Jahrg., Berlin, Okt./Nov. 1928, pp. 98-99.
- במסגרת כללי ארצי של "הנוער הגרמני החופשי" בשנת 1913 על הר מייסד (Melssner), שבו הופיעו נציגי רוב תנועות הנוער השונות בגרמניה ובאוסטריה, נוסחה הצהרת-כוונות שטאו שימשה נר לכל תנועות הנוער ונודעה כ"נוסחת מייסד הרם": רוח לשונה: "הנוער הגרמני החופשי מבקש לעצב את חייו מתוך קביעה עצמית, בסמי אחיכותו הוא באמת מביטת. למען חירות מביטת זאת יתירוב במלכוד בכל התנאים..."
- ראה: Hardy Swarsensky, *Unser Weg zum Volk*, Ein Beitrag zur Ideologie des Makkabi Hazair, hrsg. von der Bundesleitung des jüdischen Pfadfinderbundes "Makkabi Hazair", Berlin, 1936, p. 21.
- Georg Pape, "Die permanente Synthese", in: *Haboneh*, Alternblatt, der Habonim, Near Chaluzi, July 1933, p. 29.
- ראה הערה 28.
- "Kadimah, Bund jüdischer Jugend", *Alternblatt*, Nr. 2, Nov. 1932, pp. 5-7.
- Hermann Gerson, *Werklente*, Ein Weg jüdischer Jugend, Berlin 1935, p. 70.
- ראה הערה 31.
- ראה הערה 17.
- ראה הערה 28.
- Sch. Rudel, *Zwei Jahre Hechaluz in Deutschland*; ראה הערה 19.
- ראה שם.
- Der Makkabi*, Jüdische Turn und Sportzeitung, 34 Jahrg., ראה למשל: Juli 1933, Berlin, Nr. 5, p. 3.

39. Georg Pape, "Unser Weg in Hechaluz", in : Wege der Verwirklichung. Zu palästinensischen Gegenwartsfragen, Sammelchrift des Habonim Noar Chaluzi, Berlin 1935, p. 101
40. Georg Pape, "Brith Haolim 1930 bis Habonim 1934", in : Haboneh, Sammelchrift des Habonim, Juli 1933, p. 56
41. ראה "במסילת", für die Begrün des Bundes, Juli 1933, Nr. 7, pp. 2-25
- ראה : Makkabi Hazair, Mittlerenblatt, Oktober 1937, pp. 18-19
42. Karl Stein, Jung-Jüdischer Wanderbund, Bundestag 1927, p. 261
- ראה שם, עמ' 262
43. Habonim Noar Chaluzi, Bundeschreiben, Nr. 29, Berlin, Januar 1933, p. 39
44. שם, עמ' 38, ספטמבר 1935, עמ' 24 ; וכן "Grundlagen unserer Erziehung", המסבי הצעיר - מהדשנה, 1939, ע"פ 4-5
45. ראה : חיים שצקר, תנועת הנוער היהודית בגרמניה בתקופת השואה (תורה מס' 2), Ernst Loebenstein, JWB, Choser Jed-Gimmel, April 1927, pp. 17-18
- ראה הערה 40, שם, עמ' 42
- ראה הערה 5, שם, עמ' 50-51
46. Leo St., "Vor grossen Aufgaben", Haboneh, Alterenblatt der jüdischen Jugendgemeinschaft Habonim, Noar Chaluzi, Juli 1933, p. 5
47. "Zwei Jahre Habonim, Die Bundesleitung, Atté, Jaakow, Seev", in : Binjan, Sammelchrift des Habonim, Berlin, März 1935, Hrsg. von der Bundesleitung... Verlag Hechaluz, Verantwortlich Dr. Georg Josephthal
48. "Jüdische Jugendgemeinschaft - Habonim, Noar Chaluzi", Hanhalat Habonim Noar Chaluzi, Bundeschreiben Nr. 3, Berlin, 6 Juni 1933, p. 1
- ראה הערה 50, שם, ע"פ 12-13
49. Arje L., "Zur Lage im Bund", in : Haboneh, Sammelchrift des Habonim, anlässlich seines Pünffährigen Bestehens, Juli 1933, p. 63
50. "Jüdische Jugendgemeinschaft - Habonim, Noar Chaluzi", Hanhalat Habonim Noar Chaluzi, Bundeschreiben Nr. 13, 29.9.1933, p. 1
- ראה שם, Anlage, ע"פ 1-3
51. Georg Pape, "Die permanente Synthese", Haboneh, Sept. 1933, pp. 11-25
52. Mosche Schapiro, "Der Hechaluz und die Jugendbewegung", in : Informationsblatt 'Hechaluz', Deutscher Landesverband, Jahrg. 2, Nr. 25, April 1930, p. 54
53. ראה : Der Makkabi, Jüdische Turn und Sportszeitung, 34 Jahrg., Juli 1935, Choser IPD - Makkabi Hazair, 1935, p. 24 ; וכן : 1933, Berlin, Nr. 5, p. 3
- ונראה הסכמים, סכתב ממרכז החלוצי בדומארק למחלקה, 31.6.1927
54. ת. ורסלייטש"ה ב' 1933 בסכנה ה, אוריינטאציה-מחדש" שלום, זאת הן הסתייגות וכלי לחתר של רעיונות תנועת הנוער, ראה מאמרה של לני וסטפאל (יחיל) : Loni Westphal, "Neuorientierung", Werkdeute, Bundesblatt, Juni 1933, p. 3
- בדומה לכך אף, המסבי-הצעיר בשנת 1935, ובסתייגות של שמירה על ארגון "Die Idee des Makkabi", Handbuch des Makkabi, ראה : Hazair, 1935, p. 32
- השתלבו בשמירה וללא סיועם ב החלוצי הגרמני, ראה : Makkabi Hazair, Ber- lin, Mittlerenblatt, Oktober, 1936

61. ראה: טומס גרסון, "דרכה של תנועת ה'הקלוויסט' לקיבוץ הארצי", במספר השנתי "הצוק", כרך א', הוצאת ספרית פועלים, סרחובית 1936, ע"פ 417-425.
62. Jüdische Jugendgemeinschaft - Habonim, Noar Chaluzi, Hanhalat Habonim Noar Chaluzi, Rundschreiben Nr. 11, Berlin, 8.9.1933, p. 1.
63. "Aus dem Referat von Dobkin auf der 4. Weide der Histadruth", Informationsblatt, Hechaluz, hrsg. vom Hechaluz, Deutscher Landesverband, Jahrg. 6, Nr. 53/54, März/April 1933, p. 9.
64. ראה שם, עמ' 5.
65. ראה שם, עמ' 15.
66. מתיק הסכמים, מס' 7, עין חרוד נובמבר 1933, ע"פ 3-2.
67. את זו תנועת הנוער ייצג 3. פאסה וואס האט האט המפלגה יאדיאולוגי - ארית ל. וראת. (אברהם הרשטיש). התנועות בתקופת חיוב של 8:11. ראה: מתיק הסכמים, מסכת מהנהגת ברית, "הבונים" אל המחלקה מיום 7 ביולי 1937, עמ' 4.
68. ראה למשל: Hardy Szwarcensky, "Die Aufgabe des Bundes", in: Makkabi Haxair, Berlin, Mittlerenblatt, Oktober 1937, pp. 9-10; Hans Sternberg, Primam vivere, Deindere Philosophari, hrsg. von der Bundesleitung des jüdischen Pfadfinderbundes Makkabi Haxair (Brith Haxair), Berlin August 1938, p. 16.
69. ראה: מתיק הסכמים, מסכת של "החלוק" ברלין מ'1937.21 אל המחלקה, הודות לכבודי ה-Council for German Jewry שולמו עבור כל שולח מגרמניה סכומים יחידים (ביולי 1937 60 לייט) וואס לאומה מבוצע או חיבוצ שאלות העניין העולה, ראה: Makkabi Haxair Mittlerenblatt (הצעת 68), עמ' 17.
70. ראה למשל: Adolf Schiff, "Generallinie oder Autonomie?", (הצעת 21).
71. מתיק הסכמים, מסכת, "החלוק" ברלין למחברות, אוקטובר 1938.
72. מתיק הסכמים, מסכת מ'החלוק" ברלין אל לודוויג שטרן, ברלין 25.10.38, ע"פ 12-13.
73. Brief vom M.Z. an die Moshiruth Haldibber vom 10.2.1939.
74. מתיק הסכמים, ישיבת המחלקה הגרמנית בעין חרוד, 26.4.1939.
75. Der Makkabi, Jüdische Turn und Sportzeitung, 34 Jahrg., Berlin Juni 1933, Nr. 4, p. 3.
76. מתיק הסכמים, חסר, Chaser Nr. 6, 1937, p. 44.
77. מתיק הסכמים, מסכת מ'KO למחברות הקיבוץ, 5.12.1938, עמ' 6.
78. ראה: Anneliese-Ora Borinski, Erinnerungen, pp. 8, 17-18; יבן: יצחק שברזנק, מאחורי הולצים..., ע"פ 34-36.
79. ראה: Makkabi Haxair, Mitteilungsblatt, August 1938, p. 13.
80. Chajenu, Bundesblatt des Brith Hanar und Bachad in Deutschland, Nr. 23, Januar 1938, p. 18.
81. ראה: יצחק שברזנק, מאחורי הולצים..., עמ' 11.
82. Reichsführer SS, Chef des Sicherheitsamtes, Lageberichte, Mai/Juni 1934, p. 52.
83. Werkleute, Bund Deutsch-Jüdischer Jugend, Verbindungsbrief Nr. 2, Berlin September 1933, p. 14.
84. Lagebericht, Köln, den 4. März 1935, p. 23.
85. Perez Leshem, Strasse zur Rettung, 1933-1939, Verband der Freunde der Histadruth, Tel-Aviv, 1973.
86. Brief von Habonim Noar Chaluzi London an die "Machleka", 1939.

תנועת הנוער החלוצית בגרמניה

87. ראה למשל: *Makkabi Hazair*, Mittlerenblatt, Berlin Juli 1937, p. 27.
88. מתיק הסכתבים 1939: Brief von Kurt G. an die "Machleka".
89. ראה: *Der Makkabi*, Jüdische Turn und Sportzeitung, 37. Jahrg., Nr. 2, April 1936, p. 7.
90. כך נמנע בשנת 1935 מבי-1200-1900 בנים לבחור במקצועם המבוקש. ראה בנדון: Gorg Jesephthal, "Die Berufsfrage der jüdischen Jugend", in: *Gemeinschaftsarbeit der jüdischen Jugend*, pp. 40-48.
91. יוספטל טוען כי תנועות הנוער קיבלו את רעיון "הכשרת הבינוניים" בהסתייגות רבה. כיוון שראי בקליטתן של שכבות הבינוניים במסגרות לא-בריתיות סכנה להמשך קיומן (ראה שם, עמ' 47); ואילו מקורות כל תנועות הנוער מעידים על הירדתה מלאה ונלחמת של תנועות הנוער למפעל "הכשרת הבינוניים" שבו קיוו להפיק מידה רבה יותר של רווחן התרבותית מאשר במסגרות ההכשרה הרגילות. ראה בנדון: "Rechenschaftsberichte des Makkabi in Deutschland", *Berichtsperiode*, Okt. 1936 - Okt. 1938, pp. 20-21; *Binjan*, Sammelchrift des Habonim, Berlin März 1935, pp. 7-9.
92. ראה למשל: *Makkabi Hazair*, Mittlerenblatt, Berlin Dezember 1937, pp. 1-7.
93. אין ספק כי בכך נהגו לפי עיקרון סלקציה ביולוגי ואידאולוגי וזו הרעיון של "צליית הצלף" בלתי-סלקטבית היה רחוק מהם. על השאלה המסורית העולה מכך, כפי שחובבה במפרץ: Jon und David Kimebe, *The Secret Roads, The "Illegal" Migration of a People, 1933-1948*, London 1963; Hanna Azend, *Eichmann in Jerusalem*, London 1963. המסמכים שונים, למשל במסמך: "Deutschlands jüdische Jugendbewegung, Versuch eines Fazits", איז לטעמי שירות אלו כל חשובה מחלטה. ברור, כי כל מסרה של חלוצות פרוטוקוליים מצומצמים מסימפסן למספר שונים הולך וגדל כיוון היה בהפעלה סלקציה זו או אחרת, על הדילמה המסורית שעמדה בכך לפני אלה שהיו ממונים על ביצוע הדבר; ואילו ההכרעה לגבי הקריטריונים לסלקציה זו הייתה במקרה הנדון אידאולוגית ונתון אכזבה חוקה בעדקת דרך ההגשמה החלוצית בארץ-ישראל, כשם שהביקורת עליה נובעת מן הסתם איז היא מבעינים אידאולוגיים אחרים ומנוכדים.
94. ראה רייכרד: Hermann Meyer-Cronmeyer, *Jüdische Jugendbewegung*, II. ספ. 104-105: וכן מאת איתו מחבר: *Deutschlands jüdische Jugendbewe*, Versuch eines Fazits, מאת ומקומות נוספים.
95. דוגמאות לנישה זו ראת: Freitz Lichtenstein, "Demokratie und Führerschaft", *AWB Führerblatt*, Nr. 2, März 1924, ספ. 6-10: או חוץ זיתו מפורש של Ernst Loewenthal, "Von Jugend und Staat", *Kameraden*, Bundesblatt, Neue Folge, 1. Heft, Juni 1924, ספ. 4-6: וכן ראה שם: Friedrich Carl Hellwig, "Jugend und Staat", ספ. 19-20: ובתוויה, "עזרא" מאמר המדמה את המעשים האיטלקי של מוסוליני Kurt Salomon, "Das moderne Führerauswahlproblem", *Führerschaftsblätter des Eern*, Jahre. 3. Heft 4/5, pp. 39-41: וכן: Jüdische Jugendgemeinschaft - Habonim Near Chaluzi, Hanhalat, Berlin 31 Mai 1924, pp. 1-3: וכן: חייט, עתון הברית של ברית הנוער ובח"ד בגרמניה, מס' 23, ברלין ינואר 1938, עמ' 8.
96. Heinz Kellermann, "Der 'Band'", in: *Deutschjüdischer Weg* (Eine Schriftenreihe), Nr. 2, Wille und Weg des deutschen Judentums, Vortrupp Verlag, Berlin 1925, pp. 43-44.

97. ראה: Leo St., "Vor grossen Aufgaben", *Haboneh*, Alterenblatt der jüdischen Jugendgemeinschaft, Habonim, Noar Chaluzi, Juli 1933. 3-4 עק. הרברים מקבילים ברומם לדברים הלקוחים מתוך האידאולוגיה האצית, נטן: Einst schien das Ich der Angelpunkt der Welt / und alles drehte sich um sein Leiden. / Doch mählich kam erkennendes Bescheiden / und hat den Blick aufs Ganze umgestellt. / Nun fügt das Ich dem grossen Wir sich ein / und wird zum kleinen Rad in der Maschine.. (Anacker, SA — Gedichte) אפ כי שום תועת'נור יהודי'ציונית לא תהא מעולם מסכימה לסיום אותו שיר: / Nicht ob es lebe — ob es willig diene / bestimmt den Wert von seinem eigenen Sein
98. ראה: חיים שצקר, "עמדתו היהודית-גרמנית של הנוצר היהודי בגרמניה בעת מלחמת העולם הראשונה, והשפעתה של המלחמה על עמדה זו", במחקרים בתולדות עם ישראל וארץ-ישראל, כרך שני, חיסה השלי"ב, עמ' 192.
99. ראה: Hasolei, Blatt der Mittleren der jüdischen Jugendgemeinschaft, Habbonim Noar Chaluzi, September 1933, pp. 12-13
100. ראה הערה 96.
101. "Die Idee des Makabi", *Handbuch des Macabi Haczair*, Czechoslovakia, Bratislava 1935
102. Jüdischer Pfadfinderbund Makkabi Haczair, Hachschara Arzith, Mitteilungsblatt, April 1936

IN THIS ISSUE

With the appearance of *Yalkut Moreshet* No. 39 we submit to our readers a list of contents of all that appeared since publication began on December 1963. • During seventeen successive years of appearance, original and documentary material appeared in the *Yalkut*. We published studies, essays and research treatise that were written by famous writers, historians and intellectuals who dealt with the history of our people during World War II, and also those who fought against the Nazi enemy or who were imprisoned in the Ghettos and in Concentration Camps and dispersed throughout vast areas of the U.S.S.R. • We hope that this publication and its various sections will help anyone who seeks material on this period and is interested in studying it from trustworthy sources, in order to deepen knowledge and understanding.

Sources and Evidence

Chaim Yabih, who served as the first representative of the State of Israel in Germany, when he was the head of the Palestine Jewry's mission to the Jewish survivors within the framework of UNRRA's activities (1945), wrote immediately upon completion of this mission a detailed review on D.P. camps in this country. Those camps were one of the most important factors in the struggle for rescue and immigration in the Zionist effort to establish the Jewish State. This document was written up and was presented as a genuine document after the events of those days.

During the war Joseph (Izeta) Holtz (born in Kalish, Poland) fled with his family to the town of Slonim. In his memories and testimony, a part of which we publish here, the writer describes the fate of the Jews of Slonim from the first day of the German occupation until the final liquidation of the Ghetto. After the war the Holtz family immigrated to Israel. Joseph died in 1975. His manuscript was submitted by his widow, Gutta, to the "Moreshet" Archives.

Articles

Chaim Shatzker, a senior lecturer at the Hebrew University in Jerusalem, examines in his essay, resulting from his researches, the cooperation between the Jewish Youth Movement and the Hechalutz Organization in Nazi Germany.